

فریادی که از مکه برخاست

یوسف بن علوی و نقد شجاعانه اش

در اثنای کتاب قول دادیم که از کتاب شگفت انگیز یوسف بن علوی گزارشی

برای شما بنویسیم.

یوسف بن علوی عالم شجاعی بود که در مکه می زیست و حلقه درس قابل

توجهی داشت، علما و بزرگان مکه و رجال سیاسی کشور سعودی احترام فوق

العاده ای برای او قائل بودند؛ وی در این اواخر دیده از جهان بریست و موجی از

تأثر و اندوه منطقه را فرا گرفت.

او که خود را «**خادم العلم الشریف بالبلد الحرام**» می خواند پیرو مذهب «**مالکی**»

بود و از ذریه زهرای مرضیه و به لقب «**الحسنی**» افتخار می کرد و به دنبال نام

خود آن را می نگاشت.

حلقه درس او در مسجد الحرام از پرجمعیت ترین حلقات درس مسجد الحرام بود و

تألیفات فراوانی در علوم اسلامی داشت.

[۱۲۶]

او با تندروی وهابی های متعصب سخت مخالف بود و سرانجام کتاب «**مفاهیم**

یجب أن تصحح» (مفاهیمی که باید اصلاح گردد) را در نقد افکار و عقاید آن ها

نوشت.

او با لحنی مؤدبانه و عالمانه (همان گونه که از نام کتاب پیداست) به نقد

مهم ترین پایه های فکری این گروه تندرو پرداخت و در همه جا بر آیات قرآن و

احادیث پیغمبر اکرم (صلی الله علیه وآله) از منابع معتبر اهل سنت تکیه کرد و به

کتاب ها و منابعی استناد جست که وهابی های تندرو نیز قادر بر انکار آن نبودند.

او به عنوان این که یک سلسله مفاهیم در مغز این گروه است که سبب تکفیر

بسیاری از مسلمانان و اباحه نفوس و اموال آن ها شده و رشته وحدت را گسسته

است، و باید این مفاهیم اصلاح گردد به میدان آمد، و به خوبی از عهده کار برآمد.

این کتاب از جهاتی در نوع خود کم نظیر یا بی نظیر است:

۱- این کتاب در طول ۱۰ سال ده بار چاپ شد. حتی در یکی از سال ها چهار بار

به چاپ رسید و با استقبال شدیدی در اکثر کشورهای اسلامی حتی عربستان!

مواجه شد.

۲- گروه زیادی از علمای بزرگ اهل سنت در مصر، مراکش، سودان، بحرین،

پاکستان و امارات و غیر آن بر این کتاب تقریظ نوشتند و نظرات «بن علوی» و

شجاعت او را ستودند که ۲۳ نمونه آن در آغاز کتاب او در ۷۰ صفحه به رشته

تحریر درآمده است که

[۱۲۷]

حکایت از نوعی اجماع بر مطالب این کتاب می کند و این تقریظ ها خود

کتابچه ای است جالب!

۳- این کتاب گرچه در «دبی» به چاپ رسیده بود ولی علی رغم سانسور شدیدی

که سلفی های متعصب بر بازار کتاب در عربستان دارند و اجازه نمی دادند کتابی

در نقد افکار آنها وارد این کشور شود، در بازار مکه به فروش می رفت و ما آن را

از آنجا تهیه کردیم.

این نشان می دهد که قشر جدید از وهابیون - چنان که قبلا هم اشاره شد - با افکار

سلفی های متعصب همراه نیستند، و تجدید نظر در آن را لازم می شمردند.

نمونه هایی از تقریظ های کتاب

در اینجا فقط به ذکر سه نمونه آن هم به طور خلاصه از مدح و تمجیدهایی که

علمای معروف بر آن کتاب نوشته اند قناعت می کنیم تا روشن شود که جهان

اسلام درباره قشر متعصب و هابی چگونه قضاوت می کند:

۱- «دکتر عبدالفتاح برکه» دبیر کل «مجمع بحوث اسلامی» در قاهره ضمن تفریظ

خود چنین می نویسد:

«در این کتاب نفیس (اشاره به کتاب بن علوی) کوشش و تلاش عظیمی از سوی

یک عالم مدقق و محقق اسلامی برای اتحاد صفوف مسلمین و محو آثار تعصب در

برابر مسائل فرعی و اجتهادی به

خصوص در مورد نسبت دادن مسلمین به شرک و کفر به عمل آمده است،

هم چنین در مورد مسأله شفاعت و زیارت قبر رسول خدا (صلی الله علیه وآله) و

مسائل حسّاس دیگر.

امید است این کتاب گرانبها تأثیر پربرکتی در وحدت صفوف مسلمین و از میان

بردن عوامل اختلاف داشته باشد. (۱)

۲- «شیخ احمد العوض» رئیس مجلس افتاء شرعی در «سودان» در تقریظ خود

چنین می نویسد: «بحمدالله فرصتی دست داد که از کتابی که محقق شریف بن

علوی مالکی مکی حسنی - خادم العلم بالحرمین الشریفین - به نام مفاهیم يجب أن

تصحّح نوشته است، با خبر شوم.

این کتاب از تصحیح مفاهیم (و اشتباهاتی) سخن می گوید که به سه امر مربوط

است:

اول، مباحث عقیدتی است که با ادله و براهین اثبات می کند که معیارهایی را که

گروهی (از وهابیان) برای کفر و ضلالت انتخاب کرده اند، فاسد است.

دوم، مباحث مربوط به پیامبر اسلام (صلی الله علیه وآله) و حقیقت نبوت و مفهوم

تبرک جستن به پیامبر (صلی الله علیه وآله) و آثار اوست، که با براهین قاطع این

مسائل را اثبات کرده است.

سوم، مباحث مربوط به حیات برزخی، و مشروعیت زیارت

پیامبر(صلی الله علیه وآله) و امور دیگری که به آن ارتباط دارد که این مرد محقق
با دقت به اصلاح افکار پرداخته است.(۱)

۳- «عبدالسلام جبران» رئیس مجمع علمی اقلیمی در مراکش به اتفاق اعضای آن
مجلس تقریظ جامعی بر این کتاب نگاشته اند، در بخشی از آن چنین آمده:

«هنگامی که این کتاب بر دانشمندان آگاه عرضه شد، همه آن را تلقی به قبول
کرده، بر مؤلفش درود فرستادند، به خاطر انجام امر واجبی در برابر خدا و
پیامبر(صلی الله علیه وآله) و امت اسلامی که بر عهده همه علما بود... لذا اعضای
مجلس علمی مراکش تحت اشراف رئیس مجلس بعد از اطلاع از این کتاب و تأمل

در آن، موافقت کامل خود را نسبت به آن اعلام کرده و از تلاش بزرگ او

سپاسگزاری نموده، این اقدام جالب را به این مؤلف تبریک می گویند». (۲)

* * *

اضافه بر این ها اشعار زیبا و پرمعنایی نیز از سوی بزرگان ادب در ستایش از این

کتاب سروده شد که تنها به ذکر سه بیت از میان آن همه بسنده می کنیم:

این سه بیت از ابیاتی است که «**شیخ محمد سالم عدود**» رئیس سابق دادگاه عالی

موریتانیا و عضو مجمع فقهی رابطه العالم

---

۱. مفاهیم يجب أن تصحح، صفحه ۳۷.

۲. همان مدرک، صفحه ۶۸.

الاسلامی در مکّه سروده است:

صحت مفاهیم کان الناس قد هاموا *** فیها و زایلها لبس و ابهام

بحث دقیق عمیق لا یقوم له *** خبط و خلط و تدلیس و ابهام

أبدی به العلوی المالکی لنا *** ما لم تنله من الحذاق أفهام

«مفاهیم صحیحی که مردم درباره آن سرگردان بودند و اشتباه و ابهام با آن آمیخته

بود. (به ما ارائه داد)

این بحث دقیق و علمی است که اشتباه و باطل و تدلیس و ابهام در آن راه ندارد.

این مفاهیم را **علوی مالکی** برای ما آشکار ساخت، مطالبی که فهم (بسیاری از)

آگاهان به آن نرسیده بود». (۱)

* * *

محتوای کتاب

همان گونه که در لابه لای کلمات بعضی از علمای پیشین اشاره شد این کتاب به

نقد افکار وهابیین تندرو در سه محور پرداخته است و با استناد به آیات و روایات

معتبر ضعف آن را آشکار ساخته است.

محور اول:

مربوط به مسائل مربوط به کفر و ایمان است. او با صراحت می گوید: «بسیاری از

مردم (منظورش سلفی های متعصب است) که

---

۱. مفاهیم یجب آن تصحیح، صفحه ۵۵.

[۱۳۱]

خدا آنها را اصلاح کند در فهم حقیقت اموری که انسان را از دایره اسلام خارج

می کند، راه خطا پیموده اند تا آنجا که هر کس را با آنها مخالف است تکفیر

می کنند به حدی که تمام مسلمانان روی زمین را - جز عدّه کمی - کافر

می شمرند!!»

او حتی معتقد است که امام این مذهب نیز این تندروی را نمی پسندید، سپس به

حدیث معروف نبوی «سَبَابُ الْمُسْلِمِ فُسُوقٌ وَ قِتَالُهُ كُفْرٌ» استناد جسته، از بدگویی

به مسلمین و جنگ با آنان به شدت نکوهش می کند و با دلایل کافی مرز ایمان و

کفر و اشتباه و خطای سلفی های متعصب را در این امر روشن می سازد.

جالب این که گاه لحن او در برابر مخالفان کمی تند می شود و از تعبیرات زشت

مخالفان خشمگین می گردد.

به عنوان مثال در مورد خواری عادات از مخالفین نقل می کند که می گویند:

«مردم گاه از انبیا و صالحین چیزهایی می طلبند که جز خدا قادر بر آن نیست و

این شرک (و کفر) است».

در پاسخ می گوید: «این سخن ناشی از سوء فهم است نسبت به چیزی که از

قدیم الایام میان مسلمانان بوده است، مردم از آن بزرگواران می خواهند که آنها

دعا کنند و از خدا بخواهند مشکل لاینحلی حل شود، و در روایات معتبر اسلامی از

این نوع تقاضاها از پیشگاه پیغمبر بسیار دیده می شود، مانند درمان بیماری های

غیر قابل علاج، نزول باران، جوشیدن چشمه از انگشتان پیامبر (صلی الله علیه وآله)،

[۱۳۲]

برکت یافتن غذای کم به گونه ای که جمعیت زیادی از آن تناول کنند و مانند

این ها» و در پایان می گوید: «آیا این ها معنی توحید و کفر را بهتر از پیغمبر

اکرم (صلی الله علیه وآله) می فهمند؟! این سخنی است که هیچ جاهل تا چه رسد به

عالم آن را تصور نمی کند». (۱)

لحن او همه جا مؤدبانه است و تعبیر تند او در برابر تکفیرها و تفسیق‌ها و

اهانت‌های مخالفان حداکثر مثل تعبیرات بالاست.

* * *

محور دوم:

او در این بخش از کلامش، مقام والای پیامبر اسلام (صلی الله علیه وآله) را طبق

آیات و روایات اسلامی روشن ساخته، سپس به بیان مفهوم تبرک جستن به آثار

رسول خدا (صلی الله علیه وآله) و این که هیچ ارتباطی به مسأله شرک ندارد،

پرداخته، آن گاه موارد زیادی از روایات و اقوال علما را در جواز تبرک به بوسیدن

دست پیامبر، تبرک به ظرفی که از آن آب می نوشید، تبرک به خانه آن حضرت،

تبرک به منبر و قبر شریف آن بزرگوار و تبرک به آثار صالحین و انبیای پیشین بر

شمرده و آن قدر مدارک از کتب معروف اهل سنت می آورد که جایی برای تردید

باقی نمی گذارد، و اسامی گروه زیادی از صحابه را می شمرد که به آثار رسول

الله (صلی الله علیه وآله) تبرک می جستند.

او تعجب می کند از این که با این همه روایات و مدارک روشن و

---

۱. مفاهیم یجب أن تصحّح، صفحه ۱۸۱.

[۱۳۳]

معتبر چرا گروهی چشم و گوش بسته به انکار این موضوع می پردازند و آن را

نوعی «نادانی» یا «عوام فریبی» می شمردند. (۱)

* * *

محور سوم:

در این بخش از کتاب، مباحث مختلفی مطرح شده است که به اعتقاد او مهم ترین

آن استحباب زیارت قبر رسول خدا(صلی الله علیه وآله) و دعا کردن در کنار آن و

نیز تبرک به آثار آن حضرت می باشد و در این رابطه کلمات زیادی از علمای

بزرگ پیشین نقل می کند.

و در پایان به نکته جالبی اشاره می کند که مورد مخالفت شدید متعصبان وهابی

است و آن بزرگداشت میلاد پیامبر(صلی الله علیه وآله) و روز هجرت آن حضرت و

زمان بعثت و نزول قرآن و پیروزی مسلمین در غزوه بدر (نخستین غزوات پیامبر) و

شب نیمه شعبان و مانند آنهاست.

می دانیم این متعصبان تندرو معتقدند که همه این ها بدعت است و به همین جهت

به شدت از انجام برنامه جشن و بزرگداشت جلوگیری می کنند.

بن علوی در یک پاسخ منطقی به آنان می گوید: این گونه جلسات بزرگداشت،

یک امر عرفی است و هیچ کس به عنوان یک دستور شرعی آن را انجام نمی دهد،

بنابراین ربطی به مسأله بدعت و عدم بدعت ندارد.

---

۱. تلخیص از کتاب مفاهیم یجب أن تصحّح، از صفحه ۱۹۴ تا ۲۴۲.

[۱۳۴]

اما به یقین آثار جنبی گرانبهائی دارد که نباید از آن غافل شد. در این

جلسات پرشکوه می توان پیام اسلام را در تمام زمینه ها به مردم رساند.

در آخر می افزاید: این مجالس در واقع گنج های پرقیمتی هستند که باید از آن ها

به بهترین وجهی نگهداری کرد و آن را غنیمت شمرد و آنها که با آن مخالفت

می کنند و در محو آن می کوشند، افراد نادان و کوتاه فکری هستند! (۱)

یادآوری لازم

هدف ما از بیان فشرده ای از کتاب پر ارزش مذکور این نیست که مؤلف محترم آن

بن علوی مالکی مکّی هیچ اشتباه و خطایی در این کتاب ندارد، بالاخره او هم

گرچه عالم بزرگی بود ولی انسان است و محلّ سهو و نسیان.

هدف این است که اصول سخنان او که با دلیل، منطق، متانت و شجاعت همراه

است، واقعیّت دارد و از طرف گروه عظیمی از علمای بزرگ جهان اسلام در

کشورهای مختلف حتّی در خود عربستان مورد استقبال قرار گرفته است.

این نشان می دهد متعصّبان وهّابی به آخر خط خود رسیده اند که از چنین کتابی -

که سراسر آن نقد وهّابیت تندرو است - چنان استقبالی در جهان اسلام می شود.

---

۱. خلاصه ای از بخش سوّم کتاب مفاهیم يجب أن تصحّح، از صفحه ۲۴۳ تا

۳۱۸.

ولی بن علوی در برابر این خدمت بزرگ به جهان اسلام، حتی به وهابیت میانه رو

پاداش خود را گرفت و کتاب هایی بر ضد او از سوی همان قشر تألیف یافت و در

آن از همان شیوه سخیف و کهنه «تکفیر» استفاده کرده و حکم کفر او را صادر

کردند. (کتاب هایی به نام «حوار مع المالکی» و «الرد علی المالکی فی ضلالاته

و منکراته»).

اما نه تنها استقبالی از این کتاب ها نشد بلکه از نظر جمعی از علمای دانشگاه

الازهر مصر این کتاب ها خدمتی به صهیونیسم و ضربه ای بر وحدت اسلامی

شمرده شد و آقای بن علوی همچنان مورد احترام خاص مردم عربستان بود، حتی

در تشییع جنازه او ده ها هزار نفر شرکت کردند و زعمای سعودی برای تسلیت به

خانواده او مکرر به منزل وی رفتند.

این ها پاسخ محکمی بود به تندروان وهابی در برابر حربه کهنه تکفیر و تفسیق!

جالب این که قاضی مکّه بر ضدّ او اعلام جرم کرد و او را به دادگاه فرا خواند و

حتّی دادگاه او به ریاض کشانده شد، او چندین ساعت از نوشته های خود دفاع

کرد و سرانجام گفت: اینها اجتهاد من است و حدّاکثر شما مجتهد هستید و من هم

مجتهد هستم و هیچ مجتهدی نمی تواند رأی خود را بر مجتهد دیگری تحمیل

کند. وی سرانجام تبرئه شد!

* * *

[۱۳۶]

[۱۳۷]